

Józef Marczuk

Działalność gospodarcza Prezydenta Lublina Czesława Szczepańskiego (1919 -1927)

Rocznik Lubelski 36, 51-63

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÓZEF MARCZUK
Lublin

Działalność gospodarcza Prezydenta Lublina Czesława Szczepańskiego (1919-1927)

Samorząd miejski w Lublinie miał w okresie międzywojennym wybitnych działaczy, którzy zasłużyli się na polu gospodarczym, kulturalnym i administracyjnym. Bezspornie do nich zaliczyć należy Czesława Apolinarego Szczepańskiego. Wybitny ten prawnik, przez całe życie związany z Lublinem, był w okresie Drugiej Rzeczypospolitej pierwszym, pochodzącym z wyborów demokratycznych i zarazem najdłużej urzędującym prezydentem tego miasta, jak również jedynym prezydentem, który godność tę sprawował do końca określonej kadencji. W historii Lublina utrwalił się przede wszystkim jako inicjator zaciągnięcia pożyczki amerykańskiej i jako ten, który rozpoczął budowę nowoczesnych urządzeń komunalnych. On również zapoczątkował modernizację ponad stutysięcznego wówczas miasta, tak pod względem urbanistycznym, jak i cywilizacyjnym. Działalność samorządowa Czesława Szczepańskiego znana była też w regionie lubelskim.

Czesław Szczepański urodził się 20 lipca 1885 r. w Lublinie. Jego ojciec, Tomasz Szczepański, był właścicielem miejscowej piekarni, a wywodził się z zamożnej rodziny rolniczej z miejscowości Iwno powiat średzki w Wielkopolsce. Jako człowiek przedsiębiorczy i związany z rolnictwem w 1905 r. zakupił mały majątek w Struży koło Biskupic w powiecie lubelskim. W 1915 r. wydzierżawił majątek ziemski w Świdniku Dużym o powierzchni 755 morgów, należący do Szpitala św. Wincenego a'Paulo w Lublinie¹.

Dzieciństwo i młodość Czesław Szczepański spędził w rodzinnym mieście, tu także rozpoczął naukę w gimnazjum rządowym. Brał aktywny udział w walce o szkołę polską. W 1905 r., będąc uczniem ósmej klasy gimnazjum, uczestniczył w organizacji strajków szkolnych, za co został wydalony ze szkoły. Jako ekstern 1906 r. złożył egzamin dojrzałości w Nowogrodzie Wielkim nad Wołchowem².

W 1906 r. po zdaniu egzaminu wstępnego został przyjęty do Instytutu Górniczego w Petersburgu. Później przeniósł się na prawo w Uniwersytecie w Petersburgu, które ukończył w 1912 r. Egzamin państwowy złożył na Uniwersytecie

1 Archiwum Okręgowej Rady Adwokackiej w Lublinie (dalej: AORAL), Akta osobowe adwokata Czesława Szczepańskiego, t. 69, k. 3; Wypis aktu urodzenia z księgi st. cyw. parafii Nawrócenia Św. Pawła w Lublinie z 1885 r., nr aktu 257; k. 29; Życiorys C. Szczepańskiego z 12 IV 1949 r.; L. Kowieski, *Działalność Wojewódzkiej Rady Szpitalnej w Lublinie w latach 1921-1928*, „Region Lubelski”, 1987, nr 2 (4), s. 119; Relacje T. Kozłowskiej, córki prezydenta C. Szczepańskiego (w posiadaniu autora).

2 AORAL, t. 69, k. 29; Archiwum Sądu Okręgowego w Lublinie (dalej: ASOL), Akta osobowe sędziego Czesława Szczepańskiego, t. 272, k. 66; C. Szczepański, Życiorys, materiały i relacje złożone autorowi w 1960 r.

w Dorpacie i otrzymał dyplom ukończenia wydziału prawnego. W czasie studiów w Petersburgu sprawował funkcję przewodniczącego koła Bratniej Pomocy Młodzieży Polskiej³.

W grudniu 1912 r. został pomocnikiem adwokata przysięgłego w Lublinie. Jednocześnie odbywał dwuletnią praktykę w kancelarii rejenta Piotra Turczynowicza, wybitnego znawcy prawa finansowego. Ówczesny Komitet Obywatelski, w ramach organizującego się sądownictwa polskiego, dnia 3 września 1915 r. powołał młodego prawnika Czesława Szczepańskiego na stanowisko sędziego gminnego z siedzibą w Lublinie. Podczas dwuletniej kariery sędziowskiej na najniższym szczeblu, dobrze poznał sprawy cywilne i karne, które rozpoznawał z pomocą dwóch ławników. Pogłębiał nadal wiedzę teoretyczną, zwłaszcza w zakresie prawa cywilnego, oraz rozszerzał zainteresowania zawodowe. Od 1915 r. brał udział w pracach Towarzystwa Prawniczego. 16 sierpnia 1917 r. uzyskał nominację Tymczasowej Rady Stanu na sędziego pokoju na Tatarach i pozostał na tym stanowisku przez następnych kilkanaście lat. Od 1 września tegoż roku podlegał Sądowi Okręgowemu w Lublinie jako instytucji polskiej⁴.

Od 1915 r. Szczepański angażuje się w działalność Miejskiego Komitetu Obywatelskiego, a potem Komitetu Ratunkowego w Lublinie. W końcu 1916 r. uczestniczy w organizacji miejskich wyborów samorządowych. Pierwsza Rada Miejska 10 stycznia 1917 r. wybrała go na ławnika i członka kolegium Magistratu, zaś prezydent Wacław Bajkowski powierzył mu pieczęć nad Wydziałem Gospodarczym⁵. Odpowiedzialne obowiązki w Magistracie, pełnione wówczas nieodpłatnie, łączył z pracą zawodową w sądownictwie, przejawiając stałą troskę o majątek miejski.

Z inspiracji Szczepańskiego jako działacza samorządu miejskiego, uporządkowano zieleni miejską, zwłaszcza Ogród Saski. Usprawnił on system oczyszczania miasta i usuwania nieczystości, co wobec braku ogólnej kanalizacji miejskiej nie było łatwe i wymagało ciągłego powiększania taboru asenizacyjnego. Wszczęto przygotowania do uruchomienia częściowej kanalizacji w mieście, która ze względów finansowych nie mogła być wówczas zrealizowana⁶.

Jako ławnik Szczepański w działalności samorządowej nie ograniczał się tylko do spraw bezpośrednio mu powierzonych. Na posiedzeniach kolegium Magistratu kompetentnie wypowiadał się w kwestiach dotyczących budżetu, aprowizacji czy opieki społecznej. Przejawiał wiele inicjatywy i samodzielności, zyskując zaufanie prezydenta miasta. Dobrze prezentował się w wystąpieniach publicznych, np. wygłaszając referat historyczny na uroczystym posiedzeniu Rady Miejskiej 15 sierpnia 1917 r. w związku z 600-leciem nadania Lublinowi prawa magdeburskiego⁷.

3 AORAL, t. 69, k. 29; ASOL, t. 272, k. 74.

4 AORAL, t. 69, k. 28-29; ASOL, t. 272, k. 1-2; B. Sekutowicz, *Sądy Obywatelskie w Lublinie*, „Głos Sądownictwa”, 1933, nr 6, s. 330-333.

5 Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej: APL), Magistrat Miasta Lublina 1915-1918 (dalej: MML), sygn. 2, Protokół nr 1 posiedzenia Magistratu miasta Lublina (dalej: Prot. nr 1 posiedz. MmL) z 11 I 1917, Prot. nr 2 posiedz. MML z 19 I 1917, k. 3.

6 *Ibidem*, k. 58, Prot. nr 2 posiedz. MmL z 4 VI 1917; R. Ślaski, *Ostatnie lata okupacji austriackiej w Lublinie 1917-1918*, „Najnowsze dzieje Polski 1914-1939”, 1967, t. 12, s. 226.

7 „Kalendarz Lubelski”, 1918, s. 45.

Rada Miejska doceniając zaangażowanie Szczepańskiego i kompetencje w zakresie funkcjonowania miasta, wybrała go 18 października 1917 r. drugim wiceprezydentem, nadzorującym pracę wydziałów: szkolnego, sanitarnego i pomocy społecznej⁸. Widoczny był tu jego udział w rozwoju szkolnictwa podstawowego. Uchwałą z 6 grudnia 1917 r. Rada Miejska wprowadziła od roku szkolnego 1918/19 obowiązek szkolny dla 7-letnich dzieci pracowników miejskich i miejscowych nauczycieli szkół publicznych. Wydział Pomocy Społecznej zorganizował dożywianie dla 1200 dzieci. Na wniosek Szczepańskiego przy wydziale tym, w celu ułatwienia robotnikom (i bezrobotnym) znalezienia pracy zarobkowej, ustanowiono od 15 grudnia 1917 r. Biuro Pośrednictwa Pracy⁹. Ważnym osiągnięciem Wydziału Sanitarnego było zapoczątkowanie od 1 grudnia 1917 r. lecznictwa ambulatoryjnego dla niezdolnej ludności.

Owocna praca Szczepańskiego na stanowisku wiceprezydenta miasta została przerwana 28 marca 1918 r., kiedy to okupacyjne władze austriackie rozwiązały Radę Miejską i Magistrat. Przez najbliższe siedem miesięcy były wiceprezydent skoncentrował się na pracy w sądownictwie.

W kolejnych wyborach samorządowych w Lublinie, przeprowadzonych jesienią 1918 r., Szczepański został radnym z listy Społecznego Komitetu Wyborczego, skupiającego głównie ludzi z endecji i chadecji. Formalnie nie był związany z żadną organizacją polityczną, lecz wyraźnie sympatyzował z Narodową Demokracją, która zaproponowała mu urząd pierwszego wiceprezydenta miasta. 22 października 1918 r. Rada Miejska wybrała go na to stanowisko. Od 4 listopada w Magistracie podlegały mu wydziały: finansowy, gospodarczy, budowlany, sanitarny i weterynaryjny. Ponadto stał na czele zarządu wodociągów lubelskich¹⁰.

Szczepański w krótkim okresie udowodnił, że jest kompetentnym finansistą. Rozpoznał tajniki gospodarki budżetowej miasta, przedstawiając jej stan na dzień 20 grudnia 1918 r. zarówno Radzie Miejskiej, jak i władzom rządowym. Z opracowanego dokumentu wynikało, że władze miejskie w latach wojny zmuszono do zapłacenia kontrybucji nałożonej przez Austriaków w wysokości 163 824 rubli oraz wydatkowania sumy 104 567 rubli z tytułu szerzących się epidemii. Do tego naturalnie doszły kwoty wydatkowane na cele ogólnopństwowe, wojenne, które zachwiały równowagę budżetową, a w konsekwencji doprowadziły gospodarkę miejską do olbrzymiego deficytu¹¹. W tej sytuacji Szczepański domagał się zwiększenia dotacji państwowych dla Lublina.

Rada Miejska na ostatnich posiedzeniach przed nowymi wyborami samorządowymi podjęła ważne decyzje w sprawach gospodarczych. 15 lutego 1919 r. na wniosek wiceprezydenta Szczepańskiego uchwaliła budżet na pierwszy kwartał tegoż roku. Pięć dni później, również na jego wniosek, Rada powzięła uchwałę o wywłaszczeniu na rzecz miasta łąk Tatary, przeznaczony na budowę tzw. Nowej Drogi łączącej zachodnią część miasta z dworcem kolejowym i z Bronowica-

8 APL, MMI., sygn. 5, k. 441; R. Ślaski, *op. cit.*, s. 226.

9 „Głos Lubelski”, 8 XII 1917, nr 339 oraz 7 II 1918, nr 36; R. Ślaski, *op. cit.*, s. 246.

10 APL, MMI., sygn. 21, k. 193; sygn. 20, k. 7.

11 *Ibidem*, sygn. 133, Memorial Magistratu m. Lublina z 20 XII 1918 do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

mi. Dnia 15 lutego Rada powołała Szczepańskiego na przewodniczącego Komisji Robót Publicznych. Komisja ta po uzyskaniu środków rządowych podjęła prace (także przy budowie Nowej Drogi), które złagodziły dokuczliwe wówczas bezrobocie w mieście¹².

Po odzyskaniu niepodległości odrodził się samorząd miejski oparty na demokratycznych podstawach. W rozwoju gospodarczym i kulturalnym Lublina, ponad stutysięcznego miasta wojewódzkiego, odgrywał on szczególną rolę. Jego organami ustrojowymi były: Rada Miejska, wybierana przez mieszkańców miasta w wyborach powszechnych oraz kolegium Magistratu. Ważną rolę w samorządzie spełniał prezydent jako najwyższy w nim urzędnik, wybierany przez Radę Miejską. Pod nadzorem prezydenta działały poszczególne jednostki administracyjne i przedsiębiorstwa komunalne. Jako gospodarz miasta bezpośrednio kierował magistratem (Zarządem Miejskim). Był też przełożonym członków Magistratu i urzędników miejskich. Do kompetencji prezydenta należało również reprezentowanie miasta na zewnątrz oraz zawieranie w imieniu samorządu umów, zwłaszcza o charakterze finansowym i gospodarczym.

Wybory do Rady Miejskiej w Lublinie odbyły się 23 lutego 1919 r. Wyłoniono wówczas 46 radnych. Głównymi rywalami była Narodowa Demokracja oraz Polska Partia Socjalistyczna. Żadna z owych partii politycznych nie zdobyła w nich większości potrzebnej do zarządzania gospodarką miejską, bowiem na listę endecko-chadecką padło 7351 głosów (16 mandatów), zaś na listę PPS – 6964 głosy (15 mandatów). Wiele więc zależało od tego jak zachowają się w czasie wyborów władz miejskich, przedstawiciele rozbitej pod względem politycznym społeczności żydowskiej w Radzie, dysponującej 14 mandatami, skupieni w pięciu klubach radnych.

Dnia 20 marca 1919 r. prezydentem miasta został wybrany sędzia Czesław Szczepański (dotychczasowy wiceprezydent), bezpartyjny, poparty przez Klub Narodowy, któremu przewodniczył wpływowy działacz endecki dr Adam Majewski, właściciel prywatnej lecznicy chirurgicznej przy Krakowskim Przedmieściu oraz przez radnych z narodowej grupy żydowskiej (centrum) i ortodoksów (prawica), których reprezentował Hersz Jojna Zylber, najbogatszy przedstawiciel społeczności żydowskiej Lublina. Wiceprezydentami zostali: Stanisław Dylewski z prawicy i Władysław Uziębło, działacz PPS, zaś ławnikami: Apolinary Bendych i Władysław Skórzyński z endecji, Stefan Choma i Ignacy Kubecki z PPS oraz Saul Finielsztajn, reprezentujący Żydów ortodoksów¹³.

Prezesem Rady Miejskiej wybrano Kazimierza Tomorowicza, lubelskiego geometrę, działacza PPS. Po jego rezygnacji z funkcji godność tę sprawował przez osiem lat (od lipca 1919 do lipca 1927 r.) adwokat Jan Turczynowicz, znany już jako prezydent grodu nad Bystrycą w pierwszych miesiącach niepodległości. Ten

12 „Ziemia Lubelska”, 17 II 1919, nr 77 oraz 22 II 1919, nr 86.

13 J. Marczuk, *Wybory do Rady Miejskiej w Lublinie w 1919 roku*, „Rocznik Lubelski”, 1968, t. 9, s. 329-331; Idem, *Radni Lublina w latach 1919-1939*, Lublin 1997, *passim*; Zob. też: T. Radzik, *W latach dwudziestolecia międzywojennego*, [w:] T. Radzik, W. Śladkowski, G. Wójcikowski, W. Wójcikowski, *Lublin. Dzieje miasta*, t. II, XIX i XX wiek, Lublin 2000, s. 198-199.

doświadczony samorządowiec dobrze zasłużył się miastu na polu gospodarczym i kulturalnym¹⁴.

Czesław Szczepański objął powierzone mu stanowisko dnia 22 marca 1919 r. i zarządzał miastem do 19 lipca 1927 r., a więc ponad osiem lat. Od pierwszej chwili dążył do skupienia przy Magistracie ludzi fachowych oraz wykorzystania ich umiejętności. Przykładem może być powołanie 26 marca 1919 r. Komisji Finansowej, która opracowała program uzdrowienia gospodarki budżetowej miasta. Postępująca inflacja pieniądza nie sprzyjała szybkiej jego realizacji, mimo dużej pomocy, jaką uzyskiwał ze strony naczelnika Wydziału Finansowego, Romana Ślaskiego, zdolnego ekonomisty po studiach w Belgii, członka Narodowej Demokracji, wybitnego samorządowcy, późniejszego prezydenta Lublina¹⁵.

Urządowanie swe rozpoczął Szczepański w bardzo trudnej sytuacji finansowej samorządu, bowiem na początku 1919 r. miasto nie posiadało prawie żadnych dochodowych przedsiębiorstw komunalnych, poza dwiema małymi rzeźniami – na Bronowiczach i Wieniawie. Wpływy do kasy miejskiej z podatków i opłat również były niskie, w 1919 r. nie przekraczały 30 % dochodów budżetowych. Prezydent miasta zmuszony był do zaciągania nowych pożyczek, których kwoty w 1919 r. stanowiły ponad połowę ogólnych dochodów budżetowych. Powodowało to dalsze zwiększenie i tak już bardzo wysokiego zadłużenia miasta¹⁶. Warto dodać, że aż do 1923 r. pożyczki były stałą pozycją w dochodach budżetowych i bez tych pożyczek miasto nie mogłoby regulować niezbędnych wydatków budżetowych.

Prezydent Szczepański zapoczątkował modernizację Lublina pod względem urbanistycznym. Wiele zawdzięczał w tym zakresie wybitnemu architektowi, inżynierowi Ignacemu Kędzierskiemu, którego w 1920 r. zatrudnił na stanowisku naczelnika Wydziału Budownictwa w Magistracie. Był on autorem pierwszego w połowie lat dwudziestych planu przestrzennego Lublina; zaprojektował także nowe arterie komunikacyjne. Architekt ten przyczynił się też do wytyczenia rozwoju miasta w kierunku zachodnim (ulice Weteranów, Skłodowskiej, Głowackiego). Opracowanie Kędzierskiego pt. „Konkurs na szkic regulacyjny miasta Lublina” dało w listopadzie 1925 r. podstawę do faktycznego przeprowadzenia konkursu, przy zaangażowanym udziale Szczepańskiego, który przewodniczył sądowi konkursowemu¹⁷.

Idąc za głosem opinii publicznej Szczepański przyspieszył usuwanie z ulic i placów wszelkich śladów po zaborach. Na posiedzeniu kolegium Magistratu 25 lipca 1919 r. postawił wniosek w sprawie rozbiórki soboru prawosławnego, zbudowanego w latach 1873-1876 na środku Placu Litewskiego. Po długich przetargach sobór

14 J. Marczuk, *Radni Lublina...*, s. 53-61; Idem, *Prezydenci miasta Lublina 1918-1939*, Lublin 1994, s. 9-22.

15 API., Zarząd Miejski w Lublinie 1918-1939 (dalej: ZML), sygn. 1062, k. 1, Prot. nr 1 posiedz. MmL z 22 III 1919; k. 4-5, Prot. nr 2 posiedz. MmL z 26 III 1919; Zob. też: J. Marczuk, *Prezydenci miasta Lublina...*, s. 87-103.

16 J. Marczuk, *Gospodarka finansowa samorządu miasta Lublina w latach 1918-1939*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, 1979, t. 39, s. 61-62; „Dziennik Zarządu m. Lublina” (dalej: DzZmL), 1925, nr 10, s. 5.

17 I. Kędzierski, *Konkurs na szkic regulacyjny miasta Lublina*, Lublin 1925, s. 29; „Kurier Lubelski”, 8 XII 1925; J. Marczuk, *Rada Miejska i Magistrat Lublina 1918-1939*, Lublin 1984, s. 16-17.

ostatecznie rozebrano w latach 1924-1925, a z uzyskanej cegły zbudowano Dom Żołnierza.

Większe inwestycje komunalne w Lublinie, z uwagi na deficytowe budżety, aż do 1924 r. pozostawały w sferze planów gospodarza miasta. Przykładem tego może być sprawa budowy komunikacji tramwajowej, rozważana przez samorząd już od 1919 r. Cztery lata później, w połowie 1924 r., kolegium Magistratu przyjęło nawet projekt budowy takiej komunikacji, przedłożony przez warszawskie przedsiębiorstwo „Siła i Światło”. Nie doczekał się on jednak realizacji z uwagi na niekorzystne warunki oferowane przez tę firmę oraz na trudności w uzyskaniu nowych kredytów¹⁸.

Prezydent Szczepański podsumowując trudne sześćdziesiąt lat lubelskiego samorządu (1919-1924) na forum Rady Miejskiej 29 grudnia 1924 r., uświadomił radnym oraz licznej publiczności, że wspólnym wysiłkiem osiągnięto jednak pewne rezultaty. „Miasto, stwierdził prezydent, wykupiło gazownię, nabyło 65 morgów ziemi, wykończyło 2 gmachy szkolne, z których gmach na Czwartku może służyć za wzór nie tylko dla szkół powszechnych, ale i dla średnich. Powiększenie Osady dziecięcej, remont Teatru, ułożenie kilku nowych bruków, nabycie cegielni i kolonii Ostrówek – to dorobek ostatnich paru lat”¹⁹. Słusznie zwracał uwagę radnych na brak dostatecznej powierzchni własnych gruntów miejskich pod dalszą zabudowę.

Rok gospodarczy 1925 był bardziej korzystny dla miasta pod względem finansowym, bowiem po raz pierwszy od chwili odzyskania niepodległości w pełni zrównoważono budżet miasta. Mogło to nastąpić tylko dlatego, że prezydent Szczepański umiejętnie wykorzystując w latach 1922-1923 (oraz na początku roku 1924) gwałtowne obniżenie wartości marki polskiej, spłacił zdewaluowaną walutą niemal całe zadłużenie miasta bankom oraz instytucjom rządowym²⁰. Uwolnił tym samym samorząd lubelski od wysokich zobowiązań wobec wierzycieli, które jeszcze na dzień 1 stycznia 1922 r. wynosiły 135 mln marek, co stanowiło wówczas aż 66,5 % całego budżetu miasta na 1922 r.²¹

Szczepański usilnie dążył do unowocześnienia miasta poprzez wybudowanie urzędów komunalnych, dobrze służących mieszkańcom i przynoszących zyski samorządowi. Wraz ze stabilizacją złotego w 1924 r. oraz ze zwiększeniem się możliwości korzystania z pożyczek inwestycyjnych, podjął w tym kierunku wiele inicjatyw. Wynegocjował dla samorządu Lublina wysoką pożyczkę od amerykańskiego Towarzystwa Ulen and Company w Nowym Jorku (firmą tą kierował bankier polskiego pochodzenia – Henryk Ulen).

25 listopada 1924 r. Szczepański podpisał w Warszawie umowę pożyczkową z wicerezydentem tegoż Towarzystwa M. D. Carlelem na kwotę 2 858 000 dolarów w złocie (stanowiących wartość 14 818 730 zł)²². Pożyczka przyjęta za po-

18 *Ibidem*, s. 172-173.

19 APL, ZML, sygn. 45, k. 4-5. Prot. nr 20 posiedz. Rady Miejskiej (dalej: RM) z 29 XII 1924.

20 *Ibidem*, sygn. 44, Prot. nr 21 posiedz. RM z 30 XII 1924; DzZmL, 1925, nr 10, s. 6; J. Marczuk, *Gospodarka finansowa samorządu...*, s. 63, 67-69.

21 *Lublin w dokumencie 1317-1967*, oprac. F. Cieślak, H. Gawarecki, M. Stankowa, Lublin 1976, s. 229; „Ziemia Lubelska”, 26 I 1922, nr 26, „Głos Lubelski”, 19 II 1922, nr 50. Wyliczenia procentowe własne.

22 APL, Wodociągi i kanalizacja miasta Lublina 1924-1947 (dalej: WKL), sygn. 1, k. 1-8, Akt umowy

średnictwem Banku Gospodarstwa Krajowego w Warszawie została w całości przeznaczona na wybudowanie podstawowych urządzeń miejskich: wodociągów, kanalizacji, rzeźni i elektrowni, na które ponad stutysięczne miasto nie miało wówczas własnych środków. Firma ulenowska występowała w umowie pożyczkowej w podwójnym charakterze: wierzyciela i wykonawcy inwestycji realizowanych ze środków pożyczonych przez Towarzystwo²³.

Warunki, na jakich firma Ulen and Co udzieliła Lublinowi pożyczki, były bardzo uciążliwe. Prezydent Szczepański zobowiązał się w imieniu samorządu do płacenia przez 20 lat i 6 miesięcy odsetek w wysokości 8 % rocznie. Z przyznanej kwoty Ulen potrącał łącznie 30 % za opracowanie projektów inwestycji i prace wstępne oraz z tytułu ewentualnej różnicy kursowej obligacji wydanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego, co stanowiło 857 400 dolarów. Władze miejskie zobowiązały się ponadto do pokrywania firmie Ulen wysokich kosztów administracyjnych, które sięgały 12 % kosztów budowy²⁴.

Uzasadniając konieczność zaciągnięcia pożyczki ulenowskiej na posiedzeniu Rady Miejskiej 4 grudnia 1924 r., Szczepański zwrócił uwagę zarówno na niezwykle twarde warunki transakcji, jak i na płynące z niej w perspektywie korzyści (poprawa warunków higienicznych i zdrowotnych mieszkańców, dostarczenie energii elektrycznej). „Bez względu na uzyskany kredyt jest ciężki, stwierdził prezydent, musimy zapłacić drogo za wejście na finansowy rynek międzynarodowy, jednak na tańszy kredyt nigdzie nie mogliśmy liczyć w tej wysokości”²⁵. Mówca uświadomił wówczas radnym, że podjęcie inwestycji komunalnych sprzyjać będzie zatrudnieniu przez pięć lat (tyle czasu miała trwać budowa), licznej rzeszy bezrobotnych w mieście. Przy okazji wyjaśnił, że samorząd lubelski gwarantuje pożyczkę ulenowską całym swoim majątkiem i wszystkimi dochodami, a rząd Grabskiego i Bank Gospodarstwa Krajowego udzieliły firmie gwarancji dotyczącej terminowej spłaty kapitału²⁶.

Znamienny był wynik głosowania radnych na posiedzeniu Rady 11 grudnia 1924 r. Ku zaskoczeniu Szczepańskiego, po krytycznej przecież dyskusji, radni jednomyślnie uchwalili przyjęcie pożyczki²⁷.

Budowa inwestycji komunalnych (wodociągów, kanalizacji oraz nowoczesnej rzeźni na Tatarach) została rozpoczęta w 1925 r. i poważnie zaawansowana do końca prezydentury Szczepańskiego. Projekty wodociągów i kanalizacji, opracowane przez amerykańskich inżynierów z firmy Ulen and Co, zostały zatwierdzone przez Ministerstwo Robót Publicznych. Do wyposażenia technicznego obiektów firma ta użyła urządzeń krajowych i zagranicznych – z Belgii, Szwecji, Szwajcarii, a nawet

zawartej 25 XI 1924 pomiędzy Gminą miasta Lublina a Towarzystwem Ulen and Company w Nowym Jorku; „Ziemia Lubelska”, 4 XII 1924, nr 330; Pożyczka w dolarach obliczona była według kursu 1 dolar = 5,18 zł.

23 Z. Landau, *Pożyczki ulenowskie*, „Najnowsze dzieje Polski 1914-1939”, 1958, t. 1, s. 131.

24 APL, WKL, k. 1-3; A. Kierek, *Rozwój gospodarczy Lublina w latach 1918-1939*, [w:] *Dzieje Lublina*, t. II, pod red. S. Krzykały, Lublin 1975, s. 110; J. Marczuk, *Rada Miejska i Magistrat...*, s. 139-141.

25 APL, ZML, sygn. 41, k. 31, Prot. nr 18 posiedz. RM z 4 XII 1924.

26 *Ibidem*, s. 33-34; J. Marczuk, *Rada Miejska i Magistrat...*, s. 146-147.

27 *Ibidem*, s. 141; „Ziemia Lubelska”, 14 XII 1924, nr 339.

ze Stanów Zjednoczonych. Największą inwestycją zbudowaną w Lublinie przez firmę Ulen (do 1929 r.) były obiekty i urządzenia wodociągowo-kanalizacyjne²⁸.

Po długich staraniach prezydent Szczepański w czerwcu 1927 r. uzyskał z Ministerstwa Robót Publicznych zezwolenie dla samorządu Lublina na budowę elektrowni i elektryfikację miasta. Budowa elektrowni została powierzona, za zgodą Banku Gospodarstwa Krajowego, firmie Ulen and Co na ogólnych zasadach przewidzianych w umowie technicznej z 25 listopada 1924 r.²⁹ Budowano ją już za następnego prezydenta miasta.

Wiele wysiłku włożył Szczepański w renowację i rozbudowę Gazowni Miejskiej, przejętej przez Magistrat w 1922 r. Modernizacja urządzeń gazowni została przeprowadzona w latach 1926-1927. Część kosztów tej inwestycji władze miejskie pokryły z funduszków pożyczki ulenowskiej, nie wykorzystanych przy budowie rzeźni oraz wodociągów i kanalizacji³⁰.

Działalność prezydenta Szczepańskiego w zakresie gospodarki mieszkaniowej, ze względu na szczupłe środki budżetowe dawała skromne efekty. Z jego inicjatywy w maju 1919 r. Rada Miejska powołała Miejski Urząd Mieszkaniowy, który nie spełnił jednak oczekiwanych nadziei. Działo się tak m.in. dlatego, że w budżecie uchwalanym corocznie przez Radę Miejską nie przewidywano w ogóle funduszy na pokrycie wydatków związanych z budową domów mieszkalnych. W tych warunkach do 1921 r. władze miejskie zdołały zaledwie wyremontować trzy baraki przeznaczone dla sierocińca oraz zaprojektować dwa drewniane budynki dla szkół powszechnych³¹. Zgłoszony przez radnych z Klubu PPS na posiedzeniu Rady Miejskiej 12 marca 1925 r. program budowy baraków dla ludzi bezdomnych również nie doczekał się realizacji³².

15 marca 1923 r. prezydent Szczepański stanął na czele powołanego przez Radę Miejską Komitetu Rozbudowy miasta Lublina. Komitet ten, po uruchomieniu kredytów państwowych z Banku Gospodarstwa Krajowego (w czerwcu 1925 r.), wkładał wiele energii w sprawę ich rozdziału. Przyjęto przy tym zasadę, że połowę kredytu będą otrzymywały spółdzielnie mieszkaniowe i instytucje społeczne. Rada Miejska miała jednak obiekcje co do przestrzegania tej zasady. Przewodniczący Komitetu zapoczątkował współpracę z tworzącymi się w mieście spółdzielniami mieszkaniowymi. Przykładem tego może być wspieranie inicjatyw budowlanych Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej, powstałej na terenie folwarku państwowego Dziesiąta, w dzielnicy o dużych walorach zdrowotnych i wypoczynkowych. Tylko w 1926 r. spółdzielnia ta uzyskała 550 działek pod budowę domów z ogródkiem³³.

28 J. Marczuk, *Budowa i rozwój urządzeń komunalnych w Lublinie w latach 1925-1939*, „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, 1978, nr 4, s. 509; Idem, *Inwestycje komunalne miasta Lublina w latach 1925-1939*, „Rocznik Lubelski”, 1981/1982, t. 33/34, s. 145-147, 151-152; Zob. też: S. Michałowski, *Sto lat współczesnych wodociągów w Lublinie 1899-1999*, Lublin 1999, passim; Zbiory prywatne oraz relacje – inż. Bogdan Łaniewski-Wolk z dnia 26 XI 1977 r.

29 APL, ZML, Wydział Budownictwa, sygn. 219, k. 32-52. Pełny tekst uprawnienia rządowego.

30 APL, Miejski Zakład Gazowy w Lublinie 1878-1956, sygn. 6, sygn. 20, k. 1, 7, 16, 51; sygn. 64, k. 1; sygn. 67, k. 1; sygn. 78, k. 1; sygn. 98, k. 35.

31 APL, ZML, sygn. 1062, k. 21, Prot. nr 14 posiedz. MmL z 9 V 1919, sygn. 1074.

32 APL, ZML, sygn. 45, k. 4-9, Prot. nr 4 posiedz. RM z 12 III 1925.

33 APL, ZML, sygn. 43, k. 17, Prot. nr 10 posiedz. RM z 15 III 1923; sygn. 1947, k. 1, 3, 6-7, 15, 20; DzZmL,

Szczepański, pełniąc urząd prezydenta z woli ówczesnej prawicy społecznej, ze zrozumiałych względów bardziej sprzyjał większości endeckiej w Magistracie i Radzie Miejskiej, lecz pod presją argumentów wysuwanych przez lewicę, umiał się wycofać z wcześniej zajętego stanowiska. Wymownie świadczy o tym zdarzenie z pierwszych dni jego pracy na tym stanowisku, gdy pod wpływem strajku robotniczego z 28 marca 1919 r. oraz uchwały Rady Miejskiej z 5 kwietnia tego roku, podpisał i zrealizował program żądań ekonomicznych i podwyżkę płac dla robotników miejskich mimo wcześniejszego odrzucenia przez Magistrat wniosku w tej sprawie³⁴.

Silna rywalizacja w Radzie Miejskiej między radnymi Klubu Narodowego i Klubu PPS oraz ugrupowaniami żydowskimi (posiadającymi 14 radnych), często zmuszała prezydenta do lawirowania między nimi bądź do szukania tzw. złotego środka. Sam nie ujawniał zbyt swoich poglądów politycznych, twierdząc, że jest zajęty sprawami gospodarczymi miasta. Był przy tym człowiekiem tolerancyjnym i kulturalnym. W sprawowaniu (przez osiem lat) rządów w dużym mieście, znanym z licznej biedoty polskiej i żydowskiej, pomagały Szczepańskiemu takie cechy jego osobowości, jak: wysoka umiejętność współpracy z ludźmi, wybitna inteligencja, pogoda ducha, pracowitość oraz doskonała znajomość prawa administracyjnego. Przy doborze współpracowników cenił sobie ich fachowość i predyspozycje kierownicze. Wzorową pracę wyróżniał i różnorodnie nagradzał³⁵. Z pewnością dużo racji miał lubelski adwokat i literat Konrad Bielski, pisząc: „Prezydent Czesław Szczepański, prawnik z wykształcenia, giętki i elastyczny polityk, prowadził tę skołataną magistracką nawę dość zręcznie, omijając niebezpieczne rafy i mielizny”³⁶.

Dobra organizacja pracy prezydenta i jego otwartość na ludzkie potrzeby sprzyjały częstym kontaktom ze społecznością miejską. Na uwagę zasługuje jego uczestnictwo w spotkaniach środowiskowych i w różnych uroczystościach, nie wyłączając religijnych. Nie stronił przed udzielaniem wywiadów dla prasy lokalnej, zadziwiając niekiedy dziennikarzy zręcznością odpowiedzi. Warto też podkreślić, że cieszył się ogólnym szacunkiem społeczności żydowskiej, która, jak wspomniano wyżej, poparła jego kandydaturę w chwili wyborów prezydenckich. Zdarzało się nierzadko, że Żydzi wspomagali go w szczególnie trudnych sytuacjach finansowych samorządu. Oto np. radny Jakub Kipman, dyrektor lubelskiej filii Banku Łódzkiego, mieszczącej się w bogato urządzonym gmachu przy ul. Krakowskie Przedmieście 62, wielokrotnie udzielał pożyczek gospodarzowi miasta, aby ten mógł wypłacić zaległe pobory swym urzędnikom³⁷.

Czesław Szczepański dokonał reorganizacji administracji samorządowej w Lublinie. Odchodził od form organizacyjnych z okresu okupacji austriackiej, dostosowując wydziały i biura Magistratu do aktualnych potrzeb miasta. Przy-

1927, nr 7, s. 212-213; J. Marczuk, *Rada Miejska i Magistrat...*, s. 191-194.

34 APL, ZML, sygn. 52, k. 59-65, Prot. nr 5 posiedz. RM z 15 IV 1919.

35 Informacji dotyczących oceny pracy prezydenta Czesława Szczepańskiego dostarczyli autorowi niniejszego tekstu w latach 1960-1962, jego ówcześni współpracownicy, m.in. wiceprezydenci miasta: Władysław Uziembło i Ignacy Kubecki oraz ówcześni radni: Wanda Papiewska i Julian Borkowski.

36 K. Bielski, *Most nad czasem*, Lublin 1963, s. 220.

37 Relacje Czesława Szczepańskiego z 1960 r. przekazane autorowi.

kładowo, w 1921 r. funkcjonowały wydziały: do spraw ogólnych, finansowy, gospodarczy, budownictwa, zdrowia publicznego, zaopatrywania (w likwidacji), administracyjno-przemysłowy, opieki społecznej oraz Miejskie Biuro Statystyczne, Miejski Urząd Mieszaniowy i Urząd Rozjemczy³⁸. Przy większości wydziałów prezydent powołał sekcje i komisje problemowe jako ciała kolegialne, ułatwiające rozpoznawanie spraw omawianych na posiedzeniach Magistratu.

Z inicjatywy Szczepańskiego od kwietnia 1921 r. wydawany był przez Magistrat „Dziennik Zarządu m. Lublina”, drukowany na miejscu we własnej drukarni. „Dziennik” zamieszczał uchwały Rady Miejskiej i Magistratu, zarządzenia prezydenta miasta, informacje o zmianach w składzie osobowym oraz ważniejsze sprawozdania władz miejskich. Lektura „Dziennika” (wydawanego do września 1939 r.) do dziś stanowi interesujące źródło informacji o funkcjonowaniu miasta i jego samorządu.

Prezydent Szczepański wydatnie przyczynił się do przejścia w 1921 r. przez samorząd teatru od Spółki Cywilnej „Teatr Lubelski”. Gmach teatru przeszedł wówczas na własność miasta za sumę 7 500 000 marek i po przeprowadzeniu gruntownego remontu został wydzierżawiony jako Teatr Miejski aktorowi Józefowi Grodnickiemu. Z inicjatywy prezydenta, dbającego o rozwój tej placówki kulturalno-oświatowej, 20 maja 1925 r. Rada Miejska przekazała Teatr Miejski Magistratowi na jego wyłączne utrzymanie. Uchroniono w ten sposób teatr przed jego upadkiem, nawet kosztem zwiększenia na ten cel wydatków miejskich³⁹.

Mimo, iż przodkowie Szczepańskiego wywodzili się z Wielkopolski, on sam czuł szczególny sentyment do Kresów Wschodnich. Jako działacz samorządowy dążył do zbliżenia Kresów do Polski centralnej. Głosił też pogląd, że szczególna rola w tym względzie przypada miastu nad Bystrzycą, w którym żywa jest jeszcze tradycja unii lubelskiej. Wykorzystując okoliczność rozpoczętej w kraju wiosną 1924 r. dyskusji nad projektem jednolitej ustawy dla gmin miejskich, podjął myśl zwołania zjazdu miast kresowych. Z jego też inicjatywy, przy akceptacji władz, zjazd odbył się 28 i 29 maja 1924 r. w Lublinie z udziałem delegatów z województw poleskiego, wołyńskiego i lubelskiego, a także posłów, senatorów i przedstawicieli rządu⁴⁰. Szczepański, będąc gospodarzem zjazdu, wygłosił też referat pt. „Ustawa o gminie miejskiej”, w którym domagał się zarówno od władz rządowych, jak i od ciał ustawodawczych, rozszerzenia uprawnień samorządu miejskiego, zwłaszcza zaś magistratów jako organów wykonawczych. Postulował ograniczenie nadzoru państwowego nad samorządem. Zdecydowanie wystąpił też o przyznanie Lublinowi statusu dużego miasta w Polsce⁴¹.

Sporo doświadczenia zdobywał Szczepański uczestnicząc w kolejnych zjazdach krajowych Związku Miast Polskich (m.in. w Poznaniu – w 1921 r., w Katowicach – w 1923 r., w Warszawie – w 1925 r.)⁴².

38 DzZmL, 1921, nr 13, s. 14-16.

39 *Ibidem*, nr 21, s. 8; 1925, nr 27, s. 3; APL, ZML, sygn. 45, k. 4-5, Prot. nr 11 posiedz. RM z 2 VII 1925.

40 *Zjazd miast kresowych odbyty w mieście Lublinie 28-29 maja 1924 roku, w sprawach organizacji samorządu miejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Lublin 1924, s. 1-4, 45.

41 *Ibidem*, s. 26-27.

42 DzZmL, 1921, nr 5, s. 3; APL, ZML, sygn. 43, k. 3, Prot. posiedz. RM z 13 XI 1923; sygn. 45, k. 2, Prot. nr 7 posiedz. RM z 3 IV 1925.

Z racji zajmowanej funkcji w samorządzie lubelskim Szczepański spełniał liczne obowiązki publiczne i społeczne, niejako przypisane do tego stanowiska. 17 stycznia 1921 r. wszedł do nowo powołanej wówczas Rady Wojewódzkiej w Lublinie, jako pierwszego na ziemiach odrodzonej Polski wojewódzkiego organu samorządowego. W radzie tej działał do końca swej prezydentury, zyskując dobrą opinię wojewody Stanisława Moskalewskiego⁴³. Przez szereg lat aktywny był w zarządzie szpitala św. Jana Bożego i w Wojewódzkiej Radzie Szpitalnej⁴⁴. Należy też odnotować szeroki udział Szczepańskiego w życiu kulturalnym i społecznym miasta, był on członkiem kilku towarzystw i stowarzyszeń, m.in. Towarzystwa Przyjaciół KUL. Na uwagę zasługuje jego zaangażowanie się w Towarzystwie Muzycznym im. H. Wieniawskiego w Lublinie. W latach 1920-1928 skutecznie kierował tą instytucją jako jej prezes⁴⁵.

Władze państwowe doceniając duży wkład pracy Szczepańskiego w rozwój miasta odznały go w 1925 r. Krzyżem Oficerskim „Polonia Restituta”⁴⁶.

Po wyborach samorządowych w połowie 1927 r., w których zwycięstwo odniosła lewica, Szczepańskiemu przypadł zaszczyt otwarcia uroczystego posiedzenia Rady Miejskiej i zarazem przewodniczenia obradom (14 lipca tegoż roku). Klub Narodowy, mimo poniesionej porażki wyborczej oraz zmniejszenia swoich wpływów w Radzie, wysunął ponownie jego kandydaturę na prezydenta miasta, lecz bez powodzenia⁴⁷. Władza w mieście przeszła tym razem w ręce socjalisty, posła Antoniego Pączka z Warszawy⁴⁸.

Prezydent Szczepański zakończył urzędowanie w lubelskim Ratuszu 26 lipca 1927 r. Dbając przez ponad osiem lat o wysoka rangę oraz godność urzędników i pracowników miejskich, do nich w dniu tym skierował słowa uznania i podziękowania za dobrą współpracę. Podjął nawet próbę oceny działalności samorządu miejskiego w minionym okresie. „Wspólny nasz wysiłek, stwierdził prezydent, dał widoczne i pozytywne rezultaty w przeróżnych dziedzinach naszej szerokiej gospodarki samorządowej; pchnęliśmy wspólną pracą miasto na drogi właściwego rozwoju, tworząc najistotniejsze urządzenia, konieczne dla jednego z większych miast Polski, jakim jest Lublin”⁴⁹.

Po odejściu z magistratu Czesław Szczepański pracował w sądownictwie. Początkowo kontynuował służbę jako sędzia pokoju, później jako sędzia grodzki, zaś 19 listopada 1929 r. uzyskał nominację Prezydenta Rzeczypospolitej na sędziego Sądu Okręgowego w Lublinie⁵⁰. Na stanowisku tym pozostał do 18 września 1939 r. W okresie zawieszenia nieusuwalności sędziowskiej czasowo był przeniesiony (w pierwszej połowie 1933 r.) na równorzędne stanowisko do Sądu Okręgo-

43 „Ziemia Lubelska”, 18 I 1921, nr 25; *Informator województwa lubelskiego*, red. S. Bryła i inni, Lublin 1925, s. 48.

44 L. Kowieski, *op. cit.*, s. 113-120; *Informator województwa lubelskiego...*, s. 46; *DzZmL*, 1927, nr 3, s. 181.

45 A. Czapski, *80 lat Towarzystwa Muzycznego im. Henryka Wieniawskiego w Lublinie i udział lubelskiej palestry w jego rozwoju*, „Palestra”, 1978, nr 3, s. 41; Relacje adw. Aleksandra Czapskiego (zapis własny J. M.).

46 AORAL, t. 69, k. 5.

47 APL, ZML, sygn. 47, k. 320, Prot. nr 1 posiedz. RM z 14 VII 1927.

48 J. Marczuk, *Prezydenci miasta Lublina...*, s. 39-50.

49 *DzZmL*, 1927, nr 12, s. 241.

50 ASOL, t. 272, k. 2, 28.

wego w Radomiu⁵¹. Jako sędzia okręgowy w Lublinie Szczepański pełnił obowiązki przewodniczącego Wydziału Hipotecznego oraz Wydziału Rejestru Handlowego. Od 1931 r. był członkiem Komisji Dyscyplinarnej przy Sądzie Apelacyjnym w Lublinie oraz zastępcą członka Okręgowej Komisji Ziemskiej⁵². Brał aktywny udział w życiu lubelskiego koła Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów oraz w Związku Zawodowym Pracowników Sądowych. Jego praca była wysoko oceniana przez władze zwierzchnie, które w 1937 r. odznaczyły go Złotym Krzyżem Zasługi⁵³.

Z chwilą wybuchu wojny Szczepański już 1 września 1939 r. wszedł do powołanego wówczas Miejskiego Obywatelskiego Komitetu Społecznego, niosącego pomoc rodzinom osób powołanych do wojska. W komitecie tym był zastępcą przewodniczącego sekcji pomocy rezerwistom⁵⁴.

Po zajęciu Lublina przez Niemców (18 września 1939 r.) Szczepański wycofał się z sądownictwa. Objął wówczas kierownictwo gospodarstwa rolnego w Świdniku Dużym, dzierżawionego nadal przez ojca (zmarłego w październiku 1939 r.). W marcu 1944 r. Niemcy zabrali majątek. Od tego czasu mieszkał w Lublinie pozostając bez pracy⁵⁵.

Wkrótce po wyzwoleniu Lublina powrócił do sądownictwa na zajmowane przed wojną stanowisko. Ówczesny wiceminister sprawiedliwości Leon Chajn powierzył mu 3 sierpnia 1944 r. pełnienie obowiązków prezesa Sądu Okręgowego. Organizował od podstaw jego pracę⁵⁶.

Doceniając doświadczenie w sądownictwie oraz duże doświadczenie życiowe i wysoki autorytet zawodowy, prezes Sądu Apelacyjnego Jan Prokopowicz, przedstawił w lipcu 1945 r. kandydaturę Szczepańskiego na prezesa Sądu Okręgowego w Lublinie, tak uzasadniając swoją propozycję: „Wysoka dbałość o godność zajmowanego stanowiska, koleżeński i życzliwy, we współpracy lojalny. Posiada wiele praktyki administracyjnej i rzetelny stosunek do spraw publicznych. Bierze udział w życiu społecznym”⁵⁷. Wnioskowanej nominacji Szczepański nie otrzymał. Został jednak powołany 20 grudnia 1945 r. na sędziego Sądu Apelacyjnego w Lublinie. Z dniem 1 września 1946 r. przeniesiono go w stan spoczynku w wieku 61 lat⁵⁸.

Mając aplikację adwokacką i poparcie lubelskiej palestry, podjął służbę w adwokaturze. W latach 1946-1961 był adwokatem, członkiem Izby Adwokackiej w Lublinie⁵⁹. Bogatą wiedzą prawniczą życzliwie służył interesantom. Był szanowany za bezstronność i wysoka kulturę osobistą⁶⁰.

Na uwagę zasługuje ofiarna praca Szczepańskiego w Miejskiej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Lublinie. W latach 1945-1947 był jej wiceprzewod-

51 *Ibidem*, k. 41, 47, 50, 52.

52 *Ibidem*, k. 4, 74.

53 *Ibidem*, k. 34, 39, 64.

54 *DzZmL.*, 1939, nr 3, s. 2.

55 *ASOL.*, t. 272, k. 86, 91.

56 *Ibidem*, k. 91, 98, 102.

57 *Ibidem*, k. 85.

58 *Ibidem*, k. 101-102, 117, 119.

59 *AORAL.*, t. 69, k. 28-29; „Kurier Lubelski”, 18 VIII 1961, nr 292; Relacje A. Czapskiego (zapis własny J. M.).

60 Relacje A. Czapskiego (zapis własny J. M.).

niczącym. Jako delegat z Lublina wchodził też w skład Głównej Komisji badającej zbrodnie niemieckie, dokonane na terenie całego kraju⁶¹. Zmarł w Lublinie 16 sierpnia 1961 r. Został pochowany na cmentarzu przy ulicy Lipowej⁶².

Bilans działalności gospodarczej Czesława Szczepańskiego na stanowisku prezydenta Lublina w latach 1919-1927 był niewątpliwie bardzo owocny. Włożył on duży wkład w rozwój miasta, dla którego poświęcił wiele czasu i energii. Podjęcie przez niego budowy nowoczesnych urządzeń komunalnych zapoczątkowało proces modernizacji miasta zafanego cywilizacyjnie. Jego długotrwałe starania przyspieszyły też wyodrębnienie Lublina pod względem administracyjnym z powiatu lubelskiego i zaliczenie przez centralne władze państwowe (w 1928 r.) do kategorii dużych miast w Polsce. Warto również dodać, że Czesław Szczepański zasłużył się także na polu wymiaru sprawiedliwości.

The Economic Activity of President Czesław Szczepański of Lublin (1919-1927)

Czesław Apolinary Szczepański, an eminent lawyer, was the first democratically elected President (mayor) of the City of Lublin (20 March 1919 to 19 July 1927) at the time of the Second Republic [of Poland]. He sought to modernize the town, which was badly neglected. To this end he raised a large American loan. On 25 November 1924 he signed a loan contract in Warsaw with New York's Ulen and Company for 2,858 thousand US dollars in gold. With such capital, he started the construction of modern city facilities in 1925: the waterworks and the sewer system, the slaughterhouse, and the power station. He used some of the loan money to modernize the gasworks facilities. President Szczepański initiated cooperation with the housing cooperatives that were being established in the town. He reorganized the local-government administration, and held many public and social responsibilities. From 1929 to 1939 he was a judge and in 1944-1961 a lawyer. In 1945-1947 he was vice-chairman of the City Commission for the Prosecution of Hitler's Crimes in Lublin.

61 ASOL, t. 272, k. 97; R. Moszyński, I. Policha, *Lublin w okresie okupacji (1939-1944)*, Lublin 1964, s. 159-161.

62 „Kurier Lubelski”, 18 VIII 1961, nr 192, nekrolog.